

SUD EKSPERTIZASIGA ZAMONAVIY AXBOROT TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISH

Mansurov Oybek Olim o'gli

Doktorant

E-mail: oybekjono585@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada jinoyatlarni tergov qilishda ekspert faoliyat va axborot texnologiyalaridan yuklanish tendensiyalari ko'rib chiqiladi. Muallif sud ekspertizasida texnologiyadan yuksalish va ayrim zararini tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Sud ekspertisasi, ekspert, tendensiya, jinoyat, jazo, tahlil.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются тенденции экспертной деятельности и информационная нагрузка при расследовании преступлений. Автор анализирует развитие и некоторые недостатки технологий в криминалистике.

Ключевые слова: Судебная экспертиза, эксперт, направление, преступление, наказание, анализ.

ABSTRACT

The article examines trends in expert activity and information technology workload in crime investigation. The author analyzes the advancement and some of the disadvantages of technology in forensics.

Key words: Forensic expertise, expert, trend, crime, punishment, analysis.

Yangi texnologiyalar jamiyatimizning ajralmas qismiga aylandi. Zamonaviy texnologiyalar buxgalteriya hisobi, arxitektura, qurilish, muhandislik, sud ekspertisasi kabi barcha sohalarga kirib keldi. Dalillarni tekshirish maqsadlariga erishish uchun mutaxassislar oldiga eng yangi texnologiyalarni joriy etishga qaratilgan eng jiddiy talablar qo'yiladi. Umumiy fotografiya texnikasidagi an'anaviy jarayonlar raqamli texnologiyalar bilan almashtiriladi, bu esa tadqiqot va tadqiqot imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi.¹

¹ Mulenkov D.V. Some aspects of procedural and technical fixation of the results of the use of digital photography in the investigation of crimes // Siberian Legal Review. 2010.

Davlat boshqaruvida axborot texnologiyalarini joriy qilish, ularni takomillashtirishni izchil davom ettirish maqsadida hamda zaruriy ahamiyati sifatida O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning 2022-yil 28-yanvarda 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan “Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi to‘g‘risida” gi farmoni tasdiqlandi¹. Ushbu farmonning birinchi bo‘limining 9-maqsadida:

Elektron davlat xizmatlari ulushini 100 foizga yetkazadigan va byurokrtiyani yo‘q qiladigan “elektron hukumat” tizimini rivojlantirish bo‘yicha aniq maqsad va vazifalar belgilandi.

Ko‘rinib turibdiki davlat boshqaruvini raqamlashtirish unga axborot texnologiyalarini keng joriy etish zamon talabi bo‘lib qolmoqda. Mamlakatimiz ham zamon bilan hamnafas bo‘lishga intilib bunday islohotlarni qo‘llab quvvatlamoqda. Ko‘pgina rivojlangan mamlakatlar turli xil bosqichlarni agrar, agrar-industrial, industrial-agrar, industrial davlat sifatidagi maqomlarni birma bir ortda qoldirib kelgan. Hozirgi vaqtda axborot texnologiyalari asrida ular axborotlashgan ya’ni axborot texnologiyalarini ishlab chiqaruvchi va hayotga tatbiq etuvchi davlatlar sifatida o‘z pozitsiyalarini egallab kelmoqda. O‘zbekiston ham raqamlashtirish uchun keng ko‘lamli say-xarakatlarni amalga oshirmoqda.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish zaruratga aylandi, texnologiya bir qator jinoyatlarning ko‘payishiga olib kelganligini va yangi tadqiqot usullarini talab qiladigan jinoyatlarning yangi turlari paydo bo‘lganligini ko‘rishimiz mumkin. Ushbu turdagi jinoyatlarga, masalan, tergov qilish zamonaviy texnologiyalarni joriy etishni talab qiladigan kiberjinoyatlar kiradi. Biroq, raqamli dalillarga nisbatan shubhalar sud jarayoni boshlanishidan ancha oldin paydo bo‘ladi. Ko‘proq biznes auditlari va huquqiy tekshiruvlar o‘sib borar ekan, ular kompyuterning qattiq disklari, shaxsiy raqamli qurilmalar va mobil telefonlar kabi raqamli qurilmalardan olingan dalillarni o‘z ichiga oladi. Tekshiruv davomida raqamli ma’lumotlardan foydalanish kerakligi ma’lum bo‘lganda, mutaxassislar tegishli dalillarni diqqat bilan aniqlashlari, to‘plashlari, saqlashlari va tekshirishlari kerak.²

Shuni ta’kidlash kerakki axbarot texnologiyalarni joriy etish quyidagi afzaliklarni beradi, birinchidan, ular mutaxassislarning vaqtini sezilarli darajada tejaydi. Hujjatlarni sud-texnik ekspertizadan o‘tkazishga asoslangan misol keltiramiz. Bu holda asosiy vazifalardan biri hujjatning yoki uning tafsilotlarining haqiqiyliyini aniqlashdir. Bunday holda, asosiy vazifa hujjatning haqiqiyliyini aniqlashdir. Hujjat

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi farmoni. 2022-yil 28-yanvarda qabul qilingan. Elektron manba: // <https://lex.uz/uz/docs/-5841063#-5843878>

² B. Otaqulov, A. Baratov. Xorijiy davlatlarning sohadagi qonunchiligi va amaliyoti raqamli sud tibbiyoti. Jamiyat va innovatsiyalar. Maxsus soni – 02 (2022). – 559-bet.

yoki tafsilotlarning haqiqiy yoki soxta ekanligini aniqlash qiyin emas. Buning uchun, masalan, Regula 4308 kabi qurilmadan foydalanishingiz mumkin, bu muammoni ko‘p vaqt talab qilmasdan hal qila oladi. Ushbu turdagi texnologiya paydo bo‘lishidan oldin, sud ekspertlari ushbu muammoni hal qilish uchun ko‘p vaqt talab qilishdi.

Raqamlashtirishning kamchiliklari ham mavjud bo‘lib, hindistonlik mutaxassis Krati Jeynning qayd etishicha, raqamli sud-tibbiy ekspertiza usullarini qo‘llashda mutaxassislar ularni amalda qo‘llashda bir qator jiddiy muammolarga duch kelishadi. Ushbu vaziyatdan kelib chiqib, yakuniy muammolarni uchta asosiy guruhga bo‘lishimiz mumkin.

Bular texnik muammolar, masalan: har xil turdagi saqlash vositalari, shifrlash, stenografiya, real vaqt rejimida ma‘lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish bilan bog‘liq bo‘lgan kamchiliklar va huquqiy masalalar – masalan, yurisdiksiya masalalari, maxfiylik va maxfiylik muammolari, standartlashtirilgan xalqaro huquqning yo‘qligi; bundan tashqari resurs muammolari - masalan, katta ma‘lumotlar bilan bog‘liq, saqlash vositalarini yig‘ish va tahlil qilish uchun zarur bo‘lgan vaqt bular jumlasiga kiradi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanish ekspert ishini soddalashtiradi, shuningdek, tadqiqot ob‘ektining to‘liq xavfsizligini ta‘minlaydi, degan xulosaga kelinmoqda. Raqamli fotografiyadan foydalanganda laboratoriya ishlovi yo‘q qilinadi, ishlatiladigan sarf materiallari miqdori va fotosuratlar tayyorlashga sarflangan vaqt kamayadi. Olingan tasvirlarni osongina va tez tahrirlash, chop etish, sifatini yo‘qotmasdan nusxalash, raqamli aloqa tarmoqlari orqali yuborish mumkin.

Ammo yuqoridagilarni umumlashtirib, shuni xulosa qilishimiz mumkinki, raqamli texnologiyalarni joriy etish zarurati sud-tibbiyot va sud ekspertizasi oldida turgan vazifalar soni va murakkabligining kengayishi bilan bog‘liq va texnologiyadan foydalanishning afzalliklari, bizning fikrimizcha, asosan miqdorni kamaytiradi. qog‘oz bilan ishlash jarayonini ta‘minlaydi, harakatlar samaradorligini, shuningdek ularni amalga oshirish va ekspertlar va sud ekspertlarining maxsus bilimlarini oshirish orqali ta‘minlaydi.

Xalqaro sud ekspertlari hamjamiyati sud ekspertiza xulosalarining yuqori sifatiga va umuman, sud-ekspertiza faoliyati, sud ekspertizasi faoliyatini standartlashtirish, sud ekspertizasining metodologiyasini tasdiqlash, sud ekspertizasi institutlarini akkreditatsiya qilish va sud ekspertizasi faoliyatining yuqori sifatiga erishishga qaratilgan faoliyatning asosiy yo‘nalishlarini belgilab berdi.

Bundan tashqari O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavkat Mirmonovich Mirziyoyevning raisligida 2023-yil 22-fevral kuni sohada va joylarda raqamlashtirish jarayonini jadallashtirish masalalariga bag‘ishlangan videomuloqot bo‘lib o‘tdi. Ushbu yig‘ilishga ko‘ra, “So‘nggi uch yil ichida axborot texnologiyalari sohasiga katta e‘tibor o‘z natijalarini bermogda. Mavjud 715 ta davlat xizmatidan 370

tasi raqamli platformaga joylashtirilgan bo'lsada, mavjud davr mobaynida ushbu xizmatlardan 12 million nafar odamlar foydalangan. Raqamlashtirishning samarasi sifatida 70 dan ortiq turdagi hujjatlar va ma'lumotni fuqarolardan so'rab olish amaliyoti tugatilgan.

Lekin bu ishlarning hammasi yetrli daraja degani emas. Sohalarda va hududlarda bajarilishi kerak bo'lgan ishlar talaygina. Shuningdek, tegishli vazirliklarning 5 mingga yaqin vazifalaridan faqatgina 30 foizi raqamlashtirilgan. Odamlar tomonidan ko'p murojaat bo'lgan ichki ishlar, adliya, standart, sog'liqni saqlash sohalorida o'nlab vazifalar raqamli shaklga o'tkazilmagan.

Raqamlashtirishdan bizning maqsadimiz muddaoimiz nimada o'zi? Aholini roziligini topish, insonlar qadrini joy-joyiga qo'yish, adolatni ta'minlash, - dedi SH.M. Mirziyoyev.

Prezidentimiz yoshlarni axborot texnologiyalariga o'rgatish, mehnat sharoitlari va mahsulotlari bozorlarini yaratish kerakligini aytib o'tdi.

Bu borada, 1-apreldan "Elektron hukumat", "Biznes uchun dastur" ta'lim turlari bo'yicha mukofot umumiy qiymati 1 million dollarni tashkil etadigan Respublika tanlovi boshlanishini e'lon qildi. Shu bilan birgalikda, joylarda yoshlar tomonidan yaratilgan 50ta eng sifatli dasturlar Raqamlashtirish jamg'armalari hisobidan sotib olinadi"¹.

Shunday qilib, sud ekspertizasini tashkil etish va o'tkazishda umumiy uslubiy birlik ekspertiza va ekspertizalarning ayrim toifalari va turlari natijalarining samaradorligi va sifatini sezilarli darajada oshirishi mumkin degan xulosaga kelamiz. Shuning uchun standartlashtirish ob'ekti sud ekspertizalarini o'tkazish uchun har qanday uslubiy materiallar, sud-tibbiy tadqiqot usullari va vositalari, shuningdek sud ekspertlarining ayrim toifalarining vakolatlari bo'lishi mumkin.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning raisligida axborot texnologiyalari sohasidagi vazifalar muhokama qilindi. 2023-yil 22-fevral. Elektron manba: // <https://president.uz/oz/lists/view/5943>

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Mulenkov D.V. Some aspects of procedural and technical fixation of the results of the use of digital photography in the investigation of crimes // Siberian Legal Review. 2010.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi farmoni. 2022-yil 28-yanvarda qabul qilingan. Elektron manba: // <https://lex.uz/uz/docs/-5841063#-5843878>
3. B. Otaqulov, A. Baratov. Xorijiy davlatlarning sohadagi qonunchiligi va amaliyoti raqamli sud tibbiyoti. Jamiyat va innovatsiyalar. Maxsus soni – 02 (2022). – 559-bet.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning raisligida axborot texnologiyalari sohasidagi vazifalar muhokama qilindi. 2023-yil 22-fevral. Elektron manba: // <https://president.uz/oz/lists/view/5943>